

K životnímu dílu preláta Zikmunda Václava hraběte Halki-Ledóchowského

Pavel Marek

Jméno sídelního kanovníka metropolitní kapituly u chrámu sv. Václava v Olomouci Zikmunda Václava hraběte Halki-Ledóchowského (* 21. ledna 1863 v Salzburgu, † 11. ledna 1944 v Praze) není rozhodně neznámé, byť na druhé straně výčet literatury reflektující životní osudy tohoto kněze je poměrně chudý.¹ Základním zdrojem informací je jeho autobiografie nazvaná *Kniha mé životní pouti*,² z níž vycházejí také medailony z pera Metoděje Zemka³ a Mieczysława Ledóchowského,⁴ pokud pomineme autory nekrologů⁵ a hesla ve slovnících.⁶ Důvody nacházíme ve skluzu české církevní historiografie zaviněné politickým

-
- ¹ „Nový kanovník olomoucké kapituly,“ *Čech*, 5. 7. 1905, s. 2–3; Václav PETERA, „Zikmund Václav Halka-Ledóchowski,“ in *Géniové církve a vlasti*, sv. 11, Praha: CKK, 2004, s. 93–95, rkp.; Radek JANČÁŘ, „Starý domov. Prelát Zikmund Halka-Ledóchowski vzpomíná na své dětství v rodném kraji,“ *ZVUK Zlínského kraje* 2003, č. 3, s. 7–14; Petr MAŠEK, *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti*, 1, Praha: Argo, 2008, s. 541; Barbara HENSEL-MOSZCYNKA (ed.), *Ród Ledóchowskich Ojczyźnie i Bogu*, Warszawa: Muzeum Historyczne, 2008, s. 19; Jitka JONOVÁ, *Kapitoly ze života Lva Skrbenského z Hřiště pohledem Svatého otce*, Uherské Hradiště: Historická společnost Velehrad, 2013, s. 82.
 - ² Práce vyšla v českém a německém jazyce. Srov. Zikmund Václav HALKA-LEDÓCHOWSKI, *Kniha mé životní pouti: Věnována památce mých rodičů*, Praha: vl. n., 1933, 381 s.; týž, *Das Buch von meiner Lebensfahrt: Gewidmet dem Andenken seiner Eltern und Vorfahren. Den Nachfahren und späteren Geschlechtern zur dauernden Erinnerung*, Prag: Vita, 1935, 412 s.; rec. Josef PEKAŘ, *Český časopis historický* 41 (1935): 433.
 - ³ Metoděj ZEMEK, *Posloupnost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku až po nynější dobu*, 2, Olomouc: 1945, rkp., uloženo in Zemský archiv Opava, pob. Olomouc; týž: *Rektorátní kostel sv. Anny v Olomouci*, Olomouc: Velehrad, 1948, s. 37–38.
 - ⁴ Mieczysław LEDÓCHOWSKI, ... *aby pozostal nasz ślad: Dzieje rodu Ledóchowskich*, Wrocław: Ossolineum, 2002, s. 136–141. Ten ho zná pod jménem Zykmund Antoni Józef, viz s. 136.
 - ⁵ M. K. (= Miloš KREJZA), „Ztráta české kultury. Za Zikmundem Halkou-Ledóchowskim,“ *Lidové listy*, 14. 1. 1944, s. 3; Josef KVĚTOŇ, „Velebný pán ze Sanytrovky,“ *Lidové listy*, 16. 1. 1944, s. 2.
 - ⁶ Slovníková hesla: *Ottův slovník naučný*, sv. 28, Praha: J. Otto, 1909, s. 877; *Ottův slovník naučný nové doby*, sv. 3, 2, Praha: J. Otto, 1935, s. 1107; *Masarykův slovník naučný*, sv. 4, Praha: Československý kompas, 1929, s. 367.

vývojem v Československu po roce 1948, protože o významu této osobnosti nelze pochybovat.

Cílem naší studie je proto shrnout poznatky o hraběti Halkovi-Ledóchowském, jež shromáždila dosavadní historiografie, a rozšířit je o údaje, jež se nám podařilo získat studiem archivních a tištěných pramenů dokládajících především jeho aktivity ve sféře sociální a výchovné práce ve prospěch mládeže pocházející z chudých rodin. Přestože jeho projekt Patronátu mládeže v Praze a Innsbrucku neunikl pozornosti pisatelů, přesnější popis tohoto díla dosud chyběl. Hraběte Halku-Ledóchowského chceme představit jako jednu z výrazných postav mezi křesťanskými sociály působícími v českých zemích.⁷ Nepatří do škály těch, kteří se věnovali teoretické a popularizační práci rozvádějící myšlenky encykliky sociálního papeže Lva XIII. *Rerum novarum*,⁸ ale své poslání viděl v konkrétní a praktické pomoci těm, kteří ji potřebovali snad nejvíce. Látku jsme rozdělili do tří hlavních celků, jež jsou věnovány nástinu rodinného zázemí hraběte Halki-Ledóchowského, shrnutí dat z jeho života a evokaci sociálního díla,⁹ jež při své bohaté činnosti považoval za jednu z hlavních priorit.

1. POTOMEK A PŘÍSLUŠNÍK KATOLICKÉ ŠLECHTY

Údaje o rodině se přes úsilí o stručnost mohou jevit jako redundantní pasáž příspěvku, avšak známe-li kněžovy celoživotní vazby na příbuzenstvo podrobněji, jejich význam pro existenci zmíněného sociálního díla a podnětnost slavných rodových tradic v kontextu různorodých aktivit hraběte Halki-Ledóchowského, náš pohled se změní. Svým rodovým původem jako potomek významných katolicky orientovaných

⁷ Srov. např. Pavel MAREK, *Čeští křesťanští sociálové: Příspěvek k problematice programových a organizačních základů českého politického katolicismu v letech 1894–1938*, Olomouc: Univerzita Palackého, 2011, 390 s.

⁸ Z bohaté literatury srov. např. Bedřich VAŠEK (ed.), *Encyklika (okružní list) Lva XIII. O otázce dělnické (Rerum novarum)*, Olomouc: Lidové knihkupectví, 1931, 48 s.; Reinhold JANISZEWSKI (ed.), *Kirche zwischen Vertröstung und Klassenkampf. 100 Jahre Rerum novarum*, Leipzig: Benno Verlag, 1991, 155 s.; Herbert GOTTWALD, *Rerum novarum. Das soziale Gewissen des Heiligen Stuhls*, Berlin: Brandenburgisches Verlag-Haus, 1994, 118 s.

⁹ Zde se můžeme opírat pouze o zachované ročníky časopisu *Věstník Patronátu mládeže* 3 (1903) – 9 (1909). Jiný archivní materiál se nedochoval, pokud není uložen v soukromých sbírkách.

šlechtických rodů byl hluboce ovlivněn a rodinné styky udržoval a hojně rozvíjel.

Nejprve nahlédneme do rodiny jeho otce Antoni Franciszka hraběte Halki-Ledóchowského (1832–1885). Ledóchowští¹⁰ patří v Polsku dodnes k nejstarším a nejváženějším šlechtickým rodům pro své zásluhy o vlast, o katolickou církev a pro cenný vklad mnohých jeho příslušníků do pokladnice národního bohatství v řadě oborů lidské činnosti. Legenda hledá jejich původ v 10. století a první předky nachází kolem kijevského knížete Vladimíra Velikého (958/960–1015). Na bezpečnější půdu se však genealogové dostávají až v polovině 15. století. Zatímco jádro rodu během času odešlo do oblasti Haliče, jedna z jeho větví koncem 18. století našla svůj nový domov na území habsburské monarchie. Právě k této rodové linii patřil Antoni Franciszek hrabě Halka-Ledóchowský, přičemž zmíněné rozdvojení přece jen ztěžovalo vzájemné kontakty mezi sourozenci a dalšími příbuznými, a proto rakouská větev také není z hlediska rodové a polské historiografie tak sledována a známa jako polská. O Zikmundovi Václavu hraběti Halkovi-Ledóchowském sice ví, ale informace jsou jen povšechné, o jeho základním profesním profilu, a také se opírá pouze o jeho paměti.

Už jsme naznačili, že jméno rodu Ledóchowských nosila a nosí řada výrazných a významných osobností politiky, vědy a umění, jež ovlivnily svou dobu. Z této plejády chceme vybrat alespoň ty, kteří svůj život spojili s katolickou církví a s nimiž se Zikmund Václav hrabě Halka-Ledóchowský dostal do styku, a případně ho na cestě životem přímo nebo nepřímo inspirovali.

Zvolený metodologický přístup staví na první místo osobnost ThDr. et JUDr. Mieczysława Jana hraběte Halku-Ledóchowského herbu Saława (1822–1902),¹¹ Zikmundova strýce, arcibiskupa poznaňsko-

¹⁰ Sadok BARCZ, *Pamiętnik szlacheckiego Ledochowskich domu*, Lwów: s. n., 1879, 220 s., <https://polona.pl/item/530047/3/>; <http://www.genealogia.okiem.pl/genealogia.php?n=ledochowski> [cit. 15. 5. 2017]; <http://www.ledochowski.eu/rodzina/> [cit. 15. 5. 2017].

¹¹ Tuto významnou postavu církevních a národních polských dějin připomínají všechna základní kompendia a slovníkové příručky zabývající se dějinami katolické církve. Obsáhla hesla doprovázejí odkazy na monografie a časopisecké studie. Srov. např. Heinrich BRÜCK, *Geschichte der katholischen Kirche in Deutschland im 19. Jahrhundert*, 4, Mainz: Verlag der Aschendorffschen Buchhandlung, 1901, s. 147–150. Protože údaje o rodině jsou expozicí k jádru studie věnované Zikmundu Václavu hraběti Halkovi-Ledóchowskému, nepovažujeme za nutné jimi zatěžovat příspěvek a podrobně je vypisovat a odkazujeme záměrně pouze na slovníková hesla, kde zájemci najdou širší poučení o dalších zdrojích.

-hnězdenského (1865–1886), polského primase, kardinála (1875), v římském exilu (po r. 1883) v l. 1892–1902 kardinála-prefekta Kongregace de propaganda fide. Jednalo se o velmi schopného kněze působícího ve službách papežského státního sekretariátu, vatikánského diplomata v Evropě (Španělsko, Portugalsko, Belgie) a Jižní Americe (Kolumbie, Bolívie, Ekvádor, Peru, Venezuela), nekompromisního obhájce polských národních zájmů a odpůrce „májových zákonů“ (1873) v období pruského Kulturkampf, což mu vyneslo dvouleté věznění (1874–1876). Od té doby měl v polské společnosti pověst mučedníka a bojovníka za její národně politické a náboženské zájmy. Zikmund s ním konzultoval své rozhodnutí stát se knězem a vstoupit do Tovaryšstva Ježíšova.¹²

Zcela mimořádné postavení v rodu Ledóchowských zaujímá sourozenecká trojice Marie Tereza, Julie Marie a Wladimir, jejichž otec Antoni August hrabě Halka-Ledóchowský (1823–1885)¹³ byl bratrem Zikmundova otce Antoniiho Franciszka; jednalo se o Zikmundovy vrstevníky.

Blahoslavená Marie Tereza hraběnka Halka-Ledóchowská (1863–1922),¹⁴ nazývaná „Matkou Afriky“, se v r. 1894 stala zakladatelkou Kon-

¹² Srov. L. H. M., *The Irish Ecclesiastical Review*, fourth series, 12, (1902): 289–301; Michael OTT, Miecislav Halka Ledochowski, in *The Catholic Encyclopedia*, 9, New York: Robert Appleton Company, 1910, <http://www.newadvent.org/cathen/09111b.htm> [cit. 1. 5. 2017]; Bernhard STASIEWSKI, L. M. H., in Thomas CARSON (ed.), *New Catholic Encyclopedia*, 8, 2. vydání, Detroit – Munich: Thomson Gale, 2003, s. 444; Jan KOPIEC, L. M. H., in *Lexikon für Theologie und Kirche*, 6, Freiburg: Herder, 1997, sl. 736–737; Barbara WOLF-DAHM, L. M., in *Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon*, 4, Herzberg: Verlag Traugott Bautz, 1992, sl. 1335–1341; L. M., in Bernd MOELLER – Bruno JAHN, *Deutsche Biographische Enzyklopädie der Theologie und der Kirchen*, 1, München: K. G. Saur, 2005, s. 835; Zygmunt ZIELINSKI, L. M., in *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*, 5 (Lief. 21, 1970), Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften, 1972, s. 87–88; Bernhard STASIEWSKI, L. M., in Otto STOLBERG-WERNIGERODE, *Neue Deutsche Biographie*, 14, Berlin: Duncker und Humboldt, 1985, s. 45–46.

¹³ Jeho manželka Josefína (1831–1909) byla sestrou Julie hraběnky Mitrowské (1832–1895), druhé ženy Vladimíra I. hraběte Mitrowského z Mitrovic a Nemyšle (1814–1899), vlastníka moravských statků Pernštejn, Dolní Rožinka a Sokolnice, poslance vídeňské Říšské rady (1867–1899) a Moravského zemského sněmu v l. 1848–1849 a 1861–1871. Jiří MALÍŘ a kol., *Biografický slovník poslanců moravského zemského sněmu v letech 1861–1918*, Brno: CDK, 2012, s. 428–430; Petr BĚLÍK, *Rodová tradice a moravský šlechtic 2. poloviny 19. století: Příklad Vladimíra hraběte Mitrowského*, Brno: FF MU, 2008, 91 s., rkp. magisterské diplomové práce; Jiří ŠMÍD, „Kmotra hasičského sboru,“ *Nedvědickej zpravodaj* 4, č. 4 (2010): 13.

¹⁴ Také tuto osobnost registrují základní katolické encyklopedie a příručky, přičemž autoři hesel uvádějí další literaturu. Srov. Paolo MOLINARI, „Ledóchowska, M. T.“, in

gregace sester misionářek sv. Petra Klavera.¹⁵ Jednalo se o mimořádně umělecky nadanou ženu, která byla dvorní dámou velkokněžny Alice Toskánské v Salzburgu (1885–1891). Na podnět Charlese Martiala kardinála Lavigerie (1825–1892),¹⁶ zakladatele řeholní společnosti Misionáři Afriky, zasvětila svůj život boji proti otrokářství v Africe a podpoře evropských misionářů působících na černém kontinentu. Její společenství pomáhalo sběrem peněžních darů, ošacení a nákupem vybavení pro kostely. Misijní činnost v Africe propagovalo pořádáním přednášek, výstav a divadelních představení. Ve vlastní tiskárně v Salzburgu vydávalo náboženské spisy a učebnice ve více než stovce afrických jazyků pro potřeby misijní práce. V deseti jazykových mutacích od r. 1889 distribuovalo známý časopis *Echo z Afriky* (i v češtině)¹⁷ a populárního *Černouška* pro děti a mládež. V Salzburgu a ve Vídni spravovalo řádová etnologická muzea zlikvidovaná v r. 1938 nacisty. Od r. 1920 fungovala nadace Dílo afrického tisku. Představená Marie Tereza vyvíjela rozsáhlou publikační činnost. V r. 1975 byla papežem Pavlem VI. prohlášena za blahoslavenou.¹⁸

Svatá Julie Marie (Urszula) hraběnka Halka-Ledóchowska (1865–1939)¹⁹ se zapsala do církevních dějin jako zakladatelka a první představená (1920–1939) Kongregace uršulinek Srdce Ježíše Umírajícího (tzv. šedé uršulinky). V r. 1886 vstoupila do řádu uršulinek pozdější římské unie²⁰ v Krakově a v l. 1889–1904 se věnovala pedagogické práci. V l. 1904–1907 byla zvolena představenou kláštera. Poté byla vyslána do Petrohradu, aby řídila tamní kolej polského dívčího gymnázia, kterou se

CARSON (ed.), *New Catholic Encyclopedia*, 8, s. 443–444; Martin WEIS, „Marie Terezie Ledóchowska (1863–1922), panna a řeholnice,“ *Naše rodina* 25 (2008): 27.

¹⁵ <http://catholica.cz/?id=4424> [cit. 23. 6. 2017].

¹⁶ Jean-Claude CELLIER, *Histoire des Missionnaires d'Afrique (Pères Blancs): De la fondation par Mgr Lavigerie à la mort du fondateur (1868–1892)*, Paris: Edition Karthala, 2008, 303 s.

¹⁷ V pražské Národní knihovně je uloženo 41 ročníků časopisu, r. 1 (1900) – 41 (1940).

¹⁸ Srov. L. M. T., in *Lexikon für Theologie und Kirche*, 6, sl. 736; Jan GÓRSKI, L. M. T., in Gerald H. ANDERSON (ed.), *Biographical Dictionary of Christian Mission*, Broadway: Simon and Schuster Macmillan, 1997, s. 390; Clemens GUTL, L. M. T., in *Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon*, 27, 2007, sl. 842–845; L. M. T., in MOELLER – JAHN, *Deutsche Biographische Enzyklopädie der Theologie und der Kirchen*, 1, s. 835; Margarete FICHNA, L. U., in *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*, 5 (Lief. 21), s. 86–87.

¹⁹ Z encyklopedické literatury uvádíme „Ledóchowska U.“, in *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*, 5 (Lief. 21), s. 87. Zde je uvedena také další literatura.

²⁰ Římská unie řádu sv. Voršily byla založena na popud papeže Lva XIII. v r. 1900 integrací jednotlivých společenství do společného celku.

záhy podařilo přeměnit v klášterní společenství pracující v utajení a pod policejní kontrolou ruských úřadů. Tato činnost jí vynesla vypovězení z Ruska. Po r. 1914 v emigraci ve Finsku, Švédsku a Dánsku pokračovala v pedagogické práci a rozvinula rozsáhlou charitativní činnost ve prospěch sirotků a válkou postižených lidí. Úzce spolupracovala s Výborem na podporu obětí války spojeného se jménem Henryka Sienkiewicze. V r. 1920 se vrátila z Petrohradu provázena větší komunitou sester a sirotků do Polska, do městečka Pniewy u Poznaně, a za pomoci svého bratra založila kongregaci (uznaná 1930) věnující se péči o chudé, nemocné, staré a děti ze sociálně slabých rodin. Za jejího vedení kongregace vybudovala 35 řeholních domů a svou činnost rozšířila do Itálie a Francie. Zemřela v pověsti svatosti. V r. 1983 ji papež Jan Pavel II. při návštěvě Poznaně blahorečil a o dvacet let později (18. května 2003) byla tímž papežem svatořečena.²¹

PhDr. Włodzimierz hrabě Halka-Ledóchowský SJ (1866–1942)²² působil v l. 1915–1942 jako 26. generální představený Tovaryšstva Ježíšova. Po pobytu ve vídeňském Theresianu v r. 1885 vstoupil do kněžského semináře v Tarnowě a v Římě studoval na Gregorianu (1887–1889). V Krakově vstoupil v r. 1889 do Tovaryšstva Ježíšova, na kněze vysvěcen v r. 1894. Provinciálem haličské provincie byl v l. 1902–1906, 1915 zvolen generálem řádu. Jeho působení v čele společenství bylo velmi úspěšné, vzrostl počet členů, rozšířil se jeho územní záběr a rozvinuly řádové aktivity. Velkou pozornost věnoval misijní činnosti a exercičnímu hnutí, podpořil Mariánské kongregace, inicioval řadu reforem. Gregoriánskou univerzitu sloučil s Biblickým institutem a Collegium Orientale, prosadil zřízení několika nových fakult (církevního práva, církevních dějin, misijní práce). Podporoval studium dějin řádu. S jeho jménem je spojena novostavba správní budovy řádu v Římě (1927).²³

²¹ Katherine I. RABENSTEIN, L. U., in CARSON (ed.), *New Catholic Encyclopedia*, 8, s. 444; Barbara HENZE, L. U., in *Lexikon für Theologie und Kirche*, 6, sl. 736; L. U., in MOELLER – JAHN, *Deutsche Biographische Enzyklopädie der Theologie und der Kirchen*, 1, s. 835; Ekkart SAUSER, L. U. J. M., in *Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon*, 18, 2001, sl. 834; Manfred WEITLAUFF, L. U., in STOLBERG-WERNIGERODE, *Neue Deutsche Biographie*, 14, s. 47–48.

²² „Ledóchowski W.“ in Ludwig KOCH, *Jesuiten Lexikon: Die Gesellschaft Jesu einst und jetzt*, Paderborn: Verlag Bonifacius-Druckerei, 1934, sl. 1085–1088.

²³ Paolo MOLINARI, L. W., in CARSON (ed.), *New Catholic Encyclopedia*, 8, s. 445; Johannes WRBA, L. W., *Lexikon für Theologie und Kirche*, 6, sl. 737; L. W., in MOELLER – JAHN, *Deutsche Biographische Enzyklopädie der Theologie und der Kirchen*, 1, s. 835; Hartmut LOHMANN, L. W., in *Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon*, 4, 1992, sl. 1341–1343; John W. WITEK, L. W., in ANDERSON (ed.), *Biographical Dictionary of Christian Mission*,

Po evokaci Ledóchowských nahlédněme do rodiny matky Zikmunda Václava hraběte Halki-Ledóchowského, Isabely Leopoldiny svobodné paní Zessner-Spitzenberg (1836–1927). Rod Zessner-Spitzenberg²⁴ se rozhodně nemůže hlásit k takovým tradicím jako Ledóchowští, přesto můžeme konstatovat, že díky sňatkům se dostával do příbuzenství s předními rody žijícími v českých zemích a v Rakousku (např. Nostitz-Rieneck, Trauttmansdorf, Thun-Hohestein, Hohenlohe, Chotkové z Chotkova a Vojína atd.). Za praotce rodu²⁵ je kupodivu považován francouzský generál Karel Bonaventura Longuevall hrabě z Buqoyů (1571–1621), velitel císařových vojsk na počátku třicetileté války a vítěz na Bílé hoře. Do Čech přišel v r. 1618 a usadil se tu, protože dostal od císaře za odměnu majetky Nové Hrady, Rožmberk nad Vltavou a Libějovice u Vodňan. První Zessner-Spitzenbergové jsou doloženi někdy na konci 16. století jako Czecznar, do rodu Buqoyů se dostali v r. 1830 sňatkem Zikmundova dědečka Vincenta sv. pána Zessner Spitzenberg-Weinberg (1799–1879) s Marií Terezií Isabell hraběnkou Longueval-Buqoy (1807–1869). Kdybychom chtěli obdobně jako v případě Ledóchowských poukázat na některé významné předky a vrstevníky Zikmunda Václava hraběte Halki-Ledóchowského po této linii, vybrali bychom jeho pradědečka Jiřího Františka Augusta st. hraběte Buqoy (1781–1851), který vstoupil do českých dějin jako politik, vědec a vynálezce. Jednalo se o českého zemského vlastence, který se v r. 1848 stal členem Národního výboru. Založil první přírodní rezervaci v Čechách Žofínský prales a prales Hojná Voda. Na Červeném Hrádku nechal postavit podle svého návrhu dva první parní stroje u nás. Zmodernizoval výrobu křišťálového skla, vynalezl černé hyalitové sklo. Věnoval se homeopatii, ekonomii, přírodní filozofii a psal poezii.²⁶ Jeho bratr Ludwig Ernest hrabě Buqoy (1783–1834) patřil mezi známé malíře romantických krajín první třetiny 19. století. Babiččin bratr Jiří Jan Jindřich Longueval-Buqoy (1914–1882), čestný rytíř Maltezského řádu, po r. 1861 zasedal ve vídeňské Panské sněmovně a v l. 1867, 1870–1871 byl poslancem Českého zemského sněmu. Zikmundův

s. 390–391; Hans WOLTER, L. W., in STOLBERG-WERNIGERODE, *Neue Deutsche Biographie*, 14, s. 46–47; Anton PINSKER, L. W., in *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*, 5 (Lief. 21), s. 88–89.

²⁴ Srov. <http://patricus.info/Rodokmeny/Zessner.txt> [cit. 28. 6. 2017].

²⁵ Pavel KOBLASA, *Buquoyové: Stručné dějiny rodu*, České Budějovice: Veduta, 2002, 79 s. Autor za prvního doloženého prapředka rodu považuje Antonie de Longueval, který padl v r. 1190 v Gaze v Palestině.

²⁶ Tamtéž, s. 29–31.

strýc, velkostatkář Ferdinand Maria Heinrich hrabě Buqoy (1856–1909), se angažoval v politice a patřil k předákům konzervativního velkostatku na Českém zemském sněmu v l. 1887–1892. V l. 1904–1906 působil jako ministr orby. Rakouským ministrem zemědělství a krátce i zahraničí a vyslancem v Maďarsku byl po první světové válce syn Zikmundova strýce JUDr. Maria Leopold Albrecht svob. pán z Henneřů (1876–1950). Sestra Zikmundovy matky Terezie sv. paní Zessner-Spitzenberg (1841–1887) měla za manžela hudebního skladatele Friedricha Ernsta hraběte ze Sayn-Wittgenstein-Berleburg (1837–1915), operního skladatele tvořícího ve wagnerovském stylu.²⁷ Se svým bratrancem prelátem Karlem Friedrichem Leopoldem von Hohenlohe-Langenburg (1866–1914) se Zikmund setkal v Olomouci, kde oba působili jako spolubratři v metropolitní kapitule sv. Václava. Jiný jeho bratranec JUDr. Johann Nepomuk Carl Borrömaus Josef Maria hrabě von Zessner-Spitzenberg-Weinbergen (1885–1938) vystudoval práva, jako koncipista působil v Praze a stal se profesorem na Vysoké škole zemědělské ve Vídni. Založil rakouskou Katolickou akci a patřil k předním členům křesťanskosociální strany. Byl prvním Rakušanem, který zemřel v koncentračním táboře Dachau jako oběť národního socialismu. V současné době v katolické církvi probíhá proces jeho blahorečení.²⁸

2. CURRICULUM VITAE²⁹

Zikmund Václav hrabě Halka-Ledóchowský pocházel z rakouské větve rodu. Jeho otec Antoni Franz prožil poměrně krátký a nelehký život. V mládí se rozhodl pro vojenskou kariéru. Už v 18 letech se oženil s Julií hraběnkou Logothety (1833–1854), ale po třech letech ovdověl. V r. 1856 se oženil podruhé s Isabelou sv. paní Zessner-Spitzenberg a s ti-

²⁷ <https://www.geni.com/people/Friedrich-Ernst-zu-Sayn-Wittgenstein-Berleburg/6000000025970768540> [cit. 2. 10. 2017].

²⁸ Pius ZESSNER-SPITZENBERG, *Hans Karl Zeffner-Spitzenberg: Ein Leben aus dem Glauben*, Wien: vl. n., 2003, 112 s.

²⁹ Jak jsme v úvodu pojednání uvedli, hlavní směr našeho úsilí směřuje k zachycení opomíjené kapitoly sociální práce Zikmunda Václava hraběte Halki-Ledóchowského, protože životopisné údaje v dostatečné míře obsahuje starší literatura, zejména autobiografická práce Zikmund Václav HALKA-Lédochowski, *Kniha mé životní pouti: Věnována památce mých rodičů*, Praha: vl. n., 1933. Proto jsme nástin životopisu koncipovali jako medailon obsahující také dílčí doplňky v literatuře se neobjevující.

tulem c. k. komořího se věnoval úřednické práci, která ho zaváděla do řady působišť, ovšem jeho domovským městem bylo Uherské Hradiště. Zde patřil k nejbohatším a vlivným předákům české vlastenecké společnosti. Po obnovení ústavnosti v 60. letech vstoupil také do politiky, nejprve na místní úrovni jako člen obecního výboru a v r. 1871 se stal za konzervativní velkostatek poslancem Moravského zemského sněmu.³⁰ Často byl viděn po boku přátel JUDr. Aloise barona Pražáka (1820–1901) a JUDr. Františka Aloise rytíře Šroma (1825–1899) a jako aktivní katolík se v liberální éře dostával do četných konfliktů s politickými odpůrci. Jednalo se o velmi citlivého člověka starajícího se o početnou rodinu s 15 dětmi. Obtížně se vyrovnával se stresem a postupnou ztrátou majetku, šest let zápasil s duševní chorobou, až ho z pobytu v zemském ústavu pro choromyslné ve Feldhofu u Štýrského Hradce v r. 1885 vysvobodila milosrdná smrt ve věku 52 let.³¹ Přísně katolicky vychovaná Zikmundova matka Isabela byla za těchto okolností hlavou domácnosti, kterou zvládala rázně a vytrvale, a dovedla se rychle přizpůsobit změnám výrazněji pronikajícím do života šlechty od 50. let 19. století.³²

Zikmund prožil dětství na zámku v Uherském Hradišti. Od r. 1870 studoval na gymnáziích v Uherském Hradišti, v Kroměříži (privatista), v Praze na Malé Straně v Karmelitské ulici a nakonec v Kremsmünsteru v Horních Rakousích. Zde se škola s výbornou pověstí nacházela v péči benediktinského kláštera. Místa neměnil snad pro špatný prospěch, ale vše bylo důsledkem nemoci, těžkého konfliktu otce se školskými úřady a hledáním optimálního ústavu, který by poskytl kvalitní vzdělání.³³ Maturitu složil v r. 1880 v Kremsmünsteru a následující tři roky strávil na právnické fakultě univerzity ve Štýrském Hradci, kam se rodina mezitím přestěhovala z Uherského Hradiště, aby měla blíž ke svému nemocnému manželovi a otci. Šest semestrů vysokoškolského studia si dovedl mladý Zikmund opravdu užít. Ve škole se objevoval málokdy, dokonce i na samotný zápis přišel pozdě. Zato hodně času věnoval rybolovu a honům. S kamarády z klubu mladých šlechticů chodil do divadla na opery a operety, miloval plesy a společenské styky rozvíjel do brzkých ranních hodin, takže vstával až na oběd. Když se tohoto života

³⁰ MALÍŘ a kol., *Biografický slovník*, s. 398; Jiří Čoupek, „Hrabě Ledochowski,“ *Zpravodaj města Uherského Hradiště* 1997, č. 3, s. 15–16; MAŠEK, *Šlechtické rody*, 1, s. 541.

³¹ HALKA-Lédochowski, *Kniha mé životní pouti*, s. 27–28.

³² Tamtéž, s. 29–32, 54–55.

³³ Tamtéž, s. 87–97.

dostatečně nabažil, znechucen zanechal studia práv³⁴ a v říjnu 1883 se ocitl v tyrolském Innsbrucku. Zde prošel pod vlivem jezuitů duchovním převratem, začal číst teologickou literaturu a rychle se rozhodl pro kněžství. Když mu jeho záměr schválili konzultanti olomoucký kardinál Friedrich Egon lantkrabě Fürstenberg (1813–1892) i pražský arcibiskup Friedrich Johan kníže Schwarzenberg (1809–1885), dne 4. října 1884 vstoupil v Innsbrucku do teologického institutu Tovaryšstva Ježíšova.³⁵

S odstupem času Zikmund Václav hrabě Halka-Ledóchowský přiznal, že studijní léta 1884–1887 v něm položila základy k duševnímu a duchovnímu životu.³⁶ Jeho pilíři se stala zbožnost, věda a disciplína. Na jejich vybudování se podíleli jak jeho učitelé z řad jezuitů, tak kolegové-studenti-bohoslovci z celého světa, starší i mladšího věku. Z celé plejády jmen uveďme několik postav, s nimiž přicházel do kontaktu. Byli mezi nimi vzdělaní vědci a profesoři, ale též budoucí biskupové, preláti, kanovníci, představení řádů. Z učitelů mu utkvěli natrvalo v paměti Gustav Adolf Jungmann (1830–1885), profesor rétoriky a katechetiky; Hugo Adalbert Hurter (1832–1914), profesor dogmatiky; Josef Biederlack (1845–1930), sociolog a církevní právník; Hieronymus Noldin (1838–1922), profesor morální teologie; Nikolaus Nilles (1828–1907), profesor církevního práva; Ferdinand Alois Stentrup, profesor dogmatiky; Gustav Bickell (1838–1906), profesor křesťanské archeologie a semitských jazyků. Po jeho boku studovali Joseph Francis Busch (1866–1953), v budoucnu biskup v americkém Saint Cloud; Karel Hohenlohe-Langenburg (1866–1914), budoucí právník, kanovník v Kroměříži (1900–1905) a Olomouci (1905–1914); Stefan Julius kníže Komorowski (1863–1929), příští olomoucký kanovník (1906–1915) a poslanec vídeňské říšské rady (1901–1907); Norbert Jan Nepomucký Klein (1866–1933), v budoucnu brněnský biskup (1917–1926) a velmistr Řádu německých rytířů (1923–1933); Maria Paul hr. Huyn (1868–1946), budoucí biskup brněnský (1904–1916) a arcibiskup pražský (1916–1919); Joseph Beck (1858–1943), příští profesor frýburské univerzity a křesťanský sociál; Eduard Michael baron von der Ropp (1851–1939, v budoucnu arcibiskup v Mogilevu se sídlem v St. Petersburgu, metropolita Ruska; Sigismund Waitz (1864–1941), příští arcibiskup v Salzburku atd.³⁷ Zikmund Václav hrabě Halka-Ledóchowský

³⁴ HALKA-LÉDOCHOWSKI, *Knihy mé životní pouti*, s. 113–119.

³⁵ Tamtéž, s. 129–139.

³⁶ Tamtéž, s. 139–155.

³⁷ Tamtéž, s. 136.

teologický konvikt ukončil v r. 1887 a kněžské svěcení přijal z rukou biskupa Simona Aichnera z Brixenu (1816–1910) v červenci téhož roku. V té době už byl rozhodnut vstoupit do Tovaryšstva Ježíšova, což také po prázdninách učinil.

Příštích 15 let svého života, období 1887–1902 hrabě Halka-Ledóchowský prožil jako člen jezuitského řádu. Později k tomu napsal: „Byla to vysoká škola duchovního života a života víry.“³⁸ Noviciát absolvoval v klášteře v Lavantallu ve Štýrsku. Později byl dvakrát poslán do jezuitské koleje v Bohosudově v Českém ráji poblíž hornického města Krupky. Nejprve dva roky působil jako prefekt řádového vyššího gymnázia, při druhém pobytu na nižším gymnáziu vyučoval dějepis a zeměpis, současně byl kaplanem farního poutního kostela a katechetou na místní obecné škole. V rámci exercícií konal duchovní službu ve věznicích v Plzni na Borech a v Kartouzích u Jičína. Další působiště našel v Praze u sv. Ignáce³⁹ jako kazatel, zpovědník, organizátor duchovních cvičení pro příslušníky inteligence a duchovní vůdce Mariánské družiny. Jak sám řekl, prošel vším, čím se řád zabýval. Když z něj v r. 1902 odcházel, své zkušenosti shrnul do výroku: Tovaryšstvo Ježíšovo je z hlediska své výstavby, vnitřního obsahu, svého duchovního bohatství, vnější působnosti a vlivu „nejhlubší, nejuniverzálnější, nejdokonalejší organizací nejen v církvi, nýbrž vůbec na zemi“.⁴⁰

Už jen shora citovaný výrok může pochybujícího přesvědčit o tom, že hrabě Halka-Ledóchowský musel mít k opuštění řádu vážný důvod a že se nerozhodoval lehce. V roce 1887 byl osloven četbou knihy nazvané *Život abbé Ségura*. Charitativní aktivity francouzského kněze Louise Gastona Adriena de Ségura (1820–1881) ho nadchly a začal hledat další podobné vzory. Stejně tak ho upoutaly výchovné snahy italského kněze Giovanniho Melchiorra Bosca (Don Bosco, 1815–1888), zakladatele saleziánů. Zatoužil je napodobit. V Praze začal připravovat ustavení Patronátu mládeže (zal. 1902),⁴¹ charitativního díla pečujícího o bezprizornou mládež. Založil zahradnictví a umělecké řemeslné dílny nabízející mladým lidem ze sociálně slabých vrstev katolickou výchovu a přípravu na budoucí povolání v duchu ideje katolické sociální svépomoci. Z Tovaryšstva Ježíšova vystoupil proto, aby se mohl tomuto podniku cele

³⁸ HALKA-LÉDOCHOWSKI, *Knihy mé životní pouti*, s. 144.

³⁹ Tamtéž, s. 154–155.

⁴⁰ Tamtéž, s. 150.

⁴¹ Tamtéž, s. 157–167.

věnovat jako jeho ředitel, hlavní organizátor a garant získávání finančních prostředků pocházejících z darů katolické šlechty z celé Evropy. Po prvních zkušenostech založil a řídil také jeho pobočku v Innsbrucku (v l. 1904–1906). Podrobněji budeme tento projekt charakterizovat ve třetí části článku.

Majetek, s nímž hrabě Halka-Ledóchowský vstoupil do jezuitského řádu, se během času rozplynul, část věnoval Tovaryšstvu Ježíšovu, část spotřeboval jeho sociálně zaměřený projekt. Po odchodu z řádu byl postaven před úkol zajistit si finanční prostředky pro další život. V r. 1905 na popud svého přítele z dětství a mládí kardinála Lva Skrbenského z Hříšně (1863–1938) přijal místo nesídelního kanovníka metropolitní kapituly u chrámu sv. Václava v Olomouci⁴² a současně v l. 1906–1908 působil jako probošt kolegiální kapituly u kostela sv. Mořice v Kroměříži. Přitom nadále na dálku pečoval o svůj pražský Patronát mládeže. V Kroměříži vyvíjel rozsáhlé spolkové aktivity v katolicko-politické jednotě, ve spolku sv. Alžběty a v Mariánské družině. Pomáhal při zřizování katolického domu. Angažoval se při místních volbách. V r. 1907 ve městě vítal bezprostředně před tragédií v Černovej Andreje Hlinku (1864–1938) na jeho cestě na Moravu a do Čech. Rozsáhlá byla jeho charitativní, kazatelská a exerciční činnost. V nedalekých Nezamyslicích vedl kuratorium kláštera sester sv. Hedviky.⁴³

V l. 1908–1931 hrabě Halka-Ledóchowský působil jako sídelní kanovník metropolitní kapituly u chrámu sv. Václava v Olomouci, v l. 1923–1930 byl prelátem arcijáhmem a v l. 1930–1932 proboštem kapituly. Nabídku místa kapitulního děkana odmítl, v té době už chtěl odejít na odpočinek. V l. 1918–1923 působil jako infulovaný rektor kostela sv. Anny. V Olomouci mu imponovala angažovanost kněží ve veřejném životě a jejich zapojení do řešení sociální otázky. Sám pracoval v oblasti školství, tisku a charity. Podpořil snahy českého a německého kléru na půdě Piusvereinu, podílel se na aktivitách Apoštolátu sv. Cyrila a Metoděje, Orla, Alliance française, Česko-polského klubu aj. Spolupracoval s Antonínem C. Stojanem, Mořicem Hrubanem, Janem Šrámkem, Františkem Valouškem, Františkem Světlíkem, Ladislavem Zamykalem, Josefem Glogarem, Antonínem L. Střížem, Jaroslavem Řehulkou, Františkem Večeřou-Střížkovským aj. Tuto součinnost komentoval slo-

⁴² HALKA-Lédochowski, *Knih mé životní pouti*, s. 180.

⁴³ Tamtéž, s. 181–184.

vy: „Našli ve mně věrného příslušníka.“⁴⁴ V letech První světové války zajišťoval transporty raněných vojáků jako ošetřovatel a duchovní správce sanitního vlaku. Procestoval celou Evropu a severní Afriku. Jeho rodové jméno mu otevíralo přístup k předním osobnostem církevního a veřejného života doby. Aktivně vystupoval na katolických kongresech, sjezdech a pracovních setkáních.⁴⁵ Jako znalec gotického umění přednášel v zahraničí. Věnoval se genealogii rodu a pečoval o jeho rozsáhlý archiv, obrazovou galerii a rodinné památky. Psal náboženskou poezii převážně v němčině, nevydán zůstal jeho básnický životopis sv. Alžběty Durynské, na němž pracoval přes půl století. Vrcholem jeho literárního díla je autobiografická *Kniha mé životní pouti*.

Odchod Zikmunda Václava hraběte Halki-Ledóchowského z Olomouce v letech 1931/1932 po čtvrt století plodného působení byl poněkud rozpačitý a provázelo ho rozladění patrné na všech stranách.⁴⁶ Sedmašedesátiletý probošt požádal o odchod do důchodu v prosinci 1930. V březnu 1931 olomoucký *Pozor* zveřejnil zprávu o jeho rezignaci s tím, že musí být schválena papežem, a proto se chystá odjet v nejbližších dnech do Říma.⁴⁷ Audience u papeže se uskutečnila podle *Národních listů* v dubnu 1931.⁴⁸ Potom až do listopadu 1931 záležitost utichla. Teprve tehdy v reakci na oznámení olomouckého arcibiskupa Leopolda Prečana (1866–1947) pražské nunciatury, že Zikmund Václav hrabě Halka-Ledóchowský rezignoval a požádal o penzionování, pražský metropolitní kanovník u sv. Víta Otakar Švec (1888–1958)⁴⁹ 16. listopadu z pověření pražského nuncia Pietra Ciriaciho (1885–1966)⁵⁰ a chargé d'affaires Giovanniho Panica (1895–1962) poslal arcibiskupovi instrukci,

⁴⁴ HALKA-Lédochowski, *Kniha mé životní pouti*, s. 188.

⁴⁵ Tamtéž, s. 184–189.

⁴⁶ Zemský archiv Opava, pob. Olomouc, Arcibiskupství olomoucké sig. DM 1/2, 1928–1944, i. č. 2574, kt. 824 – Zikmund Václav hrabě Halka-Ledóchowski; HALKA-LÉDOCHOWSKI, *Kniha mé životní pouti*, s. 189–190.

⁴⁷ „Člen knížecí rodiny ukrajinské odchází z Olomouce,“ *Pozor*, 13. 3. 1931, s. 3.

⁴⁸ „Kanovník prelát Z. Lédochowski se vrátil z Vatikánu,“ *Národní listy*, 23. 4. 1931, s. 2.

⁴⁹ <https://www.ustrcr.cz/uvod/odboj-a-perzekuce-krestanu-v-dobe-nacismu-a-komunismu/rimskokatolicka-cirkev/otakar-svec/> [cit. 3. 10. 2017].

⁵⁰ Emilia HRABOVEC, „Die Nuntien in der Tschechoslowakei. Clemente Micara, Francesco Marmaggi, Pietro Ciriaci und Saverio Ritter,“ in *Eugenio Pacelli als Nuntius in Deutschland: Forschungsperspektiven und Ansätze zu einem internationalen Vergleich*, ed. Wolf Hubert, Paderborn: Schöningh 2012, s. 177–196; Marek ŠMÍD, *Apoštolský nuncius v Praze: Významný faktor v československo-vatikánských vztazích v letech 1920–1950*, Brno: CDK, 2015, s. 30n.

jak je třeba rezignaci stylizovat. Ukládala proboštovi žádost adresovat do rukou olomouckého arcibiskupa a zdůvodnit ji tím, že „nemůže dostát svým povinnostem kanovníka“. V žádném případě se nemá zmiňovat o udělení církevního trestu, který obdržel za své chování ve věci pražského arcibiskupa Františka Kordače (1852–1934). Pokud by tak neučinil, může ho to poškodit při jednáních o penzi. Nesmí vzniknout dojem, že jeho rezignace má ráz trestu. „Nechce-li pan prelát Ledóchowski rezignovati touto formou, nemá se naléhati a věc se má nechati.“⁵¹ Arcibiskup Prečan kapitulou pověřil, aby v tomto duchu s proboštem promluvila.

Dopis kanovníka Švece tak naznačuje, že nevyřizování a průtahy kolem přijetí rezignace hraběte Halki-Ledóchowského byly způsobeny vlivem tzv. Kordačovy aféry,⁵² která od července do srpna 1931 otrásla církevními i veřejnými kruhy doma a pronikla i do zahraničí a vyzněla v neprospěch papežského nuncia.⁵³ Je sice pravda, že se hrabě Halka-Ledóchowský na veřejnosti postavil na stranu svého dlouholetého přítele arcibiskupa Kordače, avšak spojení tohoto kroku s rezignací bylo umělou konstrukcí.⁵⁴ Žádost o penzionování odešla půl roku před zmíněnými událostmi a proboštův krok charakter nějakého protestu proti nunciu v žádném případě neměl.

Není tedy překvapivé, že za těchto okolností Zikmund Václav hrabě Halka-Ledóchowský postup podle návodu uvedeného v dopise kanovníka Švece odmítl a z popudu olomoucké kapituly záležitost putovala k rozhodnutí do Říma.⁵⁵ Když však Vatikán záležitost vrátil do Prahy, kauzu musely počátkem roku 1932 rozhodnout pražské a olomoucké církevní kruhy. Rezignace hraběte Halki-Ledóchowského byla oficiálně

⁵¹ Zemský archiv Opava, pob. Olomouc, Arcibiskupství olomoucké sig. DM 1/2, 1928–1944, i. č. 2574, kt. 824 – Zikmund Václav hrabě Halka-Ledóchowski – dopis O. Švece L. Prečanovi, 16. 11. 1931.

⁵² Pavel MAREK, „The Prague Archbishop František Kordač Affair from 1931: A Confrontation between Franciscan Poverty and the World of High Diplomacy?“, *Historia Ecclesiastica* 2, č. 2 (2011): 322–352.

⁵³ Šmíd, *Apoštolský nuncius v Praze*, s. 30n.

⁵⁴ Podezřívavý nuncius si špatně vyložil také fakt, že v době konání olomoucké biskupské konference na počátku října 1931 hrabě Halka-Ledóchowski nepřišel do arcibiskupského paláce na setkání církevní hierarchie s ním. Nechal si zjistit důvody jeho nepřítomnosti, kterou považoval za protestní akt proti jeho osobě. Těžko soudit, hrabě v Olomouci byl, ale jako předseda se účastnil schůze Česko-polského klubu.

⁵⁵ Zemský archiv Opava, pob. Olomouc, Arcibiskupství olomoucké sig. DM 1/2, 1928–1944, i. č. 2574, kt. 824 – Zikmund Václav hrabě Halka-Ledóchowský – dopis kapituly L. Prečanovi, 23. 11. 1931.

přijata k 21. lednu 1932 a obdržel pouze roční důchod ve výši 30 000 Kč bez dalších požitků.⁵⁶ Prelát Mořic Pícha (1869–1959)⁵⁷ mu odebral celebret pro Prahu a arcibiskup Karel Kašpar (1870–1941) v dopise z 2. února 1932 sděloval, že jeho přesídlení do Prahy je nežádoucí: „Proto po vážné poradě vidím, že bude v zájmu jak Vaší důstojnosti, tak zdejší arcidiecéze, zůstanete-li i nadále v Olomouci.“⁵⁸ Arcibiskup mu tvrdě vyčítal, že svou kritikou nuncia vyvolal velké pohoršení, přičemž všichni vědí, že nuncius mluví ústy papeže. Tohoto činu se dopustil jako kněz a přední církevní hodnostář. Zasadil tím tvrdou ránu církevní autoritě a disciplíně. Kritizoval veřejně a za celou dobu neuznal za vhodné, aby svůj čin veřejně odčinil, ač mnozí, kteří pochybili stejně, tak učinili. „A přece nikdo z nich nezaujímal tak významné postavení, jako je probošt metropolitní kapituly v Olomouci! Proto pohoršení a vina je tím větší.“ V Praze má zakázánu činnost jak v Patronátu mládeže, tak ve spolcích. Bylo by žádoucí, aby nuncia za urážku odprosíl a v tisku dementoval, že musel rezignovat na kanonikát proto, že se postavil na stranu bývalého arcibiskupa Kordače.

K uzavření celého případu i olomouckého působení Zikmunda Václava hraběte Halki-Ledóchowského došlo v létě 1932. Od 1. července pobíral upravenou penzi ve výši 36 000 Kč ročně a 18. srpna 1932 informoval arcibiskupa Prečana o své dvouhodinové rozmluvě s nunciem Ciriacim. Vše si vysvětlili a urovnali „k úplné spokojenosti p. nuncia“.⁵⁹

Závěrečnou etapu své životní pouti v l. 1932–1944 Zikmund Václav hrabě Halka-Ledóchowský prožil opět v Praze v usedlosti Sanytrovka v tehdejší Dolní Šarce. Objekt koupil a přebudoval v rodinné muzeum s galerií svých předků, s knihovnou a kaplí. V ní se scházeli lidé ze širokého okolí. Pečoval především o Patronát mládeže a usiloval o jeho

⁵⁶ Srov. „Odstranění preláta Lédochowského,“ *Moravský večerník*, 23. 1. 1932, s. 2; „Dohra konfliktu s Ciriacim v Olomouci,“ *Národní listy*, 28. 1. 1932, s. 1.

⁵⁷ <http://kpmk.eu/index.php/kapitula/clenove-kapituly/instalovani-1900-1918/97-thdr-moric-picha> [cit. 3. 10. 2017].

⁵⁸ Zemský archiv Opava, pob. Olomouc, Arcibiskupství olomoucké sig. DM 1/2, 1928–1944, i. č. 2574, kt. 824 – Zikmund Václav hrabě Halka-Ledóchowský – dopis K. Kašpara hraběti Halkovi-Ledóchowskému, 2. 2. 1932.

⁵⁹ Zemský archiv Opava, pob. Olomouc, Arcibiskupství olomoucké sig. DM 1/2, 1928–1944, i. č. 2574, kt. 824 – Zikmund Václav hrabě Halka-Ledóchowský – dopis hraběte Halki-Ledóchowského L. Prečanovi, 18. 8. 1932.

transformaci.⁶⁰ Zemřel uprostřed pilné práce na zápal plic a pohrudnice a místem jeho dočasného odpočinku je šarecký hřbitov.⁶¹

3. PATRONÁT MLÁDEŽE

Ideová myšlenka sociálně charitativního díla hraběte Halki-Ledóchowského se zrodila v r. 1887 – tehdy se 26letý novokněz a novic Tovaryšstva Ježíšova nadchl životem a dílem francouzského kněze a diplomata Louise-Gastona de Ségur, zakladatele charity a průkopníka sociální péče o učňovskou mládež. Zatožil jít v jeho stopách a napodobovat ho.⁶² Později přiznal, že mezi inspirátory jeho úsilí patřili stejně tak svatí Jan Bosko, Filip Neri a Vincenc z Pauly. Svůj záměr začal uvádět do života za deset let v r. 1897, v době, kdy se ocitl v Praze na svém prvním samostatném působišti na faře u chrámu sv. Ignáce z Loyoly na Karlově náměstí. Tehdy díky podpoře ze strany JUDr. Jaroslava hraběte Thuna-Hohenstein (1864–1929) a jeho ženy Marie, roz. Chotkové založil svá první dvě dětská společenství, jedno pro děti z rodin šlechty, druhé pro školní děti a chudou mládež pocházející z lidových vrstev. První kroužek sdružující kolem 60 dětí si uložil úkol materiálně pečovat o své slepé vrstevníky v ústavu na Klárově. Jeho vedoucí děti svolával jednou měsíčně do arcibiskupské rezidence na Hradčanech, kde je poučoval, hrál si s nimi a vštěpoval jim myšlenky solidarity a křesťanské lásky k bližnímu. Prostřednictvím dětí se mu dařilo do charity zapojovat také jejich rodiče.⁶³ Druhý kroužek se scházel vždy v neděle a svátky po bohoslužbách u kostela P. Marie Vítězné na Malé Straně v Karmelitské ulici. Stovka dětí měla možnost celodenně se na schůzkách nejen občerstvit a dobře se najíst, ale nacházela tu ušlechtilou zábavu v podobě her, četby, zpěvu a výletů, prokládanou náboženskými aktivitami. Také v tomto případě hlavní organizátor získával spolupracovníky z řad ředitelů škol, učitelů a katechetů.⁶⁴

První dobré zkušenosti z práce s dětmi hraběte Halku-Ledóchowského posouvaly dopředu. Když se mu podařilo ve spolupráci s Emerichem

⁶⁰ HALKA-Lédochowski, *Kniha mé životní pouti*, s. 190–192.

⁶¹ Josef KVĚTOŇ, „Velebný pán ze Sanytrovky,“ *Lidové listy*, 16. 1. 1944, s. 2.

⁶² HALKA-Lédochowski, *Kniha mé životní pouti*, s. 173.

⁶³ Tamtéž, s. 164.

⁶⁴ Tamtéž, s. 165.

hrabětem Chotkem (1833–1911) a velkým podporovatelem a příznivcem jeho díla fotografem a pražským radním Jindřichem Eckertem (1833–1905) získat usedlost s velkou zahradou na Malé Straně v Novodvorské ulici, v l. 1899–1903 zde vybudoval Patronát mládeže. Snad nejvýstižněji bychom v dnešní terminologii tento podnik označili za katolickou komunitní pospolitost, jejímž cílem bylo zajistit péči o duchovní a tělesný růst chlapců pocházejících z chudých a sociálně slabých rodin a bezprizorných ve věku asi od 6 do 21 let. Patronát mládeže nabízel svým chovancům v první řadě náboženskou výchovu. Připravoval vzdělávací kurzy a organizoval oddechový a odpočinkový program. Zvláštní pozornost věnoval práci s učňovskou mládeží, která se v něm mohla vyučit řemeslu v oboru uměleckého truhlářství a řezbářství a v oboru zahradnictví. Chlapcům poskytoval servis v oblasti dalších učebních oborů a fungoval jako zprostředkovatelna práce pro tovaryše. Cílem Patronátu mládeže bylo propojit charitu se svépomocí, pečovat o lidské tělo i duši a pokoušet se v praxi překonávat propast mezi aristokracií a občanskými vrstvami.

K tomuto účelu hrabě Halka-Ledóchowský nechal adaptovat získané prostory. Budovu přeměnil v internát pro přibližně stovku chlapců. Vybudoval v ní administrativní zázemí pro zajištění chodu Patronátu, vznikly tu dílny pro provoz uměleckého řezbářství a truhlářství, kaple a velký sál s jevištěm. Na zahradě nechal postavit velký skleník a na pozemku zřídil zahradnictví. Současně založil časopis nazvaný *Věstník Patronátu mládeže*,⁶⁵ jehož prostřednictvím činnost svého díla propagoval na veřejnosti a získával pro ně podporu.⁶⁶

Nahlédněme do chodu Patronátu mládeže podrobněji. Z „profesního“ pohledu chovanci tvořili čtyři kategorie. Skupina asi 60 školáků navštěvovala obecné a měšťanské školy v Praze a blízkém okolí a Patronát pro ně vytvářel životní zázemí, poskytoval jim ubytování a stravu, umožňoval přípravu na vyučování a nabízel jak další možnost vzdělá-

⁶⁵ HALKA-LÉDOCHOWSKI, *Kniha mé životní pouti*, s. 167–168.

⁶⁶ Zde Zikmund Václav hrabě Halka-Ledóchowský pravidelně otiskoval zprávy o činnosti Patronátu, o něž se naše stať opírá. Občas zde také publikoval články zobecňující své zkušenosti nabyté řízením díla, zvláště po r. 1905, kdy převzal redigování časopisu. Srov. např. „Výchova naší řemeslné mládeže ku práci,“ *Věstník Patronátu mládeže* 7, č. 2–3 (1907): 26–28, 47–51; „Příspěvek ku znovuzkříšení křesťansko-středověkého uměleckého řemesla,“ *Věstník Patronátu mládeže* 7, č. 4–7 (1907): 62–64, 80–82, 92–94, 104; „Spolky a asyly pro řemeslnou mládež,“ *Věstník Patronátu mládeže* 8, č. 1–3 (1908): 11–13, 26–27, 42–44.

vání, tak odpočinek. Skupina přibližně 30 učňů absolvovala učební obor buď v prostorách Patronátu, nebo se učila u vybraných mistrů v různých řemeslných oborech jako např. zlatník, litograf, knihař atd. I v tomto případě se Patronát staral o naplnění jejich životních potřeb a dohlížel na to, aby chodili do večerních, nedělních nebo speciálních pokračovacích, průmyslových a obchodních škol. Učni měli možnost využívat vzdělávací a oddechové činnosti z nabídky pospolitosti. Patronát nad nimi držel ochrannou ruku. Třetí, poměrně malou skupinu tvořili středoškolsí studenti, pro něž Patronát zajišťoval servis přibližně ve stejném rozsahu jako pro školáky. V roce 1905 vznikla také malá skupina tovaryšů, která však pravděpodobně neměla dlouhého trvání a její vytvoření souviselo s představou „obnovy křesťanského umění a práce“, tj. řemeslné výroby předmětů a zařízení pro šlechtu, kostely a řádové komunity v barokním stylu v rámci celé habsburské monarchie. Pokud se podíváme na komunitu Patronátu mládeže z hlediska poskytované péče, také v tomto případě je její obraz diferencovaný. Největší část společenství tvořili internisté, chovanci, pro něž bylo zařízení náhradním domovem. Menší část příslušníků patřila do kategorie externistů docházejících do Patronátu ze svého domova a využívala jeho nabídky vzdělávacích, výchovných a oddechových programů. Tzv. polointernisté měli možnost kombinovaného zapojení v závislosti na svém postavení.⁶⁷

Chod Patronátu mládeže se řídil interním řádem, který měl dvě varianty, jednu pro všední dny, druhou pro neděle a svátky, přičemž v pracovní dny byl přizpůsoben individuálním potřebám jednotlivých kategorií chovanců. Tento denní rozvrh programu se dochoval pro kategorii učňů ve věku od 14 let. Po snídani se od 6,30 hod. společně s mistry účastnili mše svaté a mezi 7. a 12. hodinou dopoledne chodili do dílen. Pak měli hodinovou polední přestávku s obědem a od 13 do 18 hodin opět pracovali v dílnách. Práci vždy zahajovali modlitbou. Po večeři v 19 hodin se účastnili pobožnosti. V říjnu se navíc každý večer modlili růžencem a v květnu probíhaly májové pobožnosti. Po skončení duchovního programu měli do 19 hodin volno. Odpočinek následoval i po 19. hodině po společné večerní modlitbě. Nedělní a sváteční den otevírala v 6,30 hod. mše svatá, po ní byla snídaně a studium v pokračovacích školách. Po pozdním obědě se všichni chovanci patronátu zdržovali v budově společenství a využívali odpoledne k duchovnímu vzdělávání (výklad

⁶⁷ SHL, „Kronika,“ *Věstník Patronátu mládeže* 3, č. 1 (1903): 1–2.

katechismu pro školáky, náboženské přednášky a křesťanská cvičení pro učně) a návštěvě kurzů – zpěv, hudba, malování, modelování, ruční práce, četba, hry, sport. Po společné svačině bylo v 17,30 hod. požehnání a po něm chovanci pokračovali ve volné zábavě, nacvičovali divadelní představení, hráli v orchestru atd. Od r. 1905 tyto kulturní aktivity řídilo Sdružení křesťanských jinochů Patronátu mládeže složené z aktivních chovanců společenství pod dohledem dospělých.⁶⁸

Komunitu Patronátu mládeže řídilo čtyřčlenné kuratorium nesoucí hlavní odpovědnost za jeho bezproblémový chod ve všech oblastech. Jeho složení se v období do 1. světové války příliš neměnilo. Formálně je vedl jako kurátor, jímž byl Karel Maxmilián hrabě Zedewitz (1844–1908), jemuž sekundovali arcibiskupský rada Ing. Josef Vít Vojtěch Zvěřina (1834–1908) a JUDr. Václav Popel. Hybnou silou všeho dění však byl ve funkci tzv. rektora asylu hrabě Halka-Ledóchowský.⁶⁹ V pozici hlavního pomocníka kuratoria vystupoval Pomocný patronát dam sdružující šlechtičny a reprezentovaný Johannou hraběnkou z Nostitzů. Správní a pomocné orgány Patronátu mládeže na veřejnosti zaštiťovali jako protektoři arcibiskup pražský Lev kardinál Skrbenský z Hříště a velmi zbožná arcikněžna Marie Josefa Saská (1867–1944), matka budoucího posledního císaře habsburské říše Karla I. (1887–1922). Personální složení reprezentace komunity nebylo náhodné a mělo pomoci řešit hospodářský chod Patronátu.⁷⁰

Patronát mládeže poskytoval svou péči chovancům bezplatně. Proto úkolem hraběte Halki-Ledóchowského bylo nejen podnik řídit po duchovní a organizační stránce, ale zajistit také dostatek finančních prostředků nutných pro jeho hospodářskou prosperitu. Pokud uvážíme personální rozsah komunity a šířku jejich aktivit, musíme uznat, že úkol, který řešil, byl náročný. Z dochované dokumentace zjišťujeme, že potřebné peníze do podniku přicházely ze tří zdrojů. První představovala nadace Patronátu, do níž vkládala finanční dary česká katolicky orientovaná šlechta. Každé číslo *Věstníku* přinášelo rozsáhlý výčet dárců a uvádělo výši jejich příspěvku. V r. 1904 byl založen tzv. Zvěřinův fond při Patronátu mládeže, nesoucí jméno člena jeho kuratoria a sanovaný jeho majetkem. Finanční prostředky komunitě odváděl ze svých sběrů

⁶⁸ Tamtéž, s. 3–5.

⁶⁹ Tamtéž, s. 1; SHL, „Kronika“, *Věstník Patronátu mládeže* 4, č. 1 (1904): 1–2.

⁷⁰ SHL, „Kronika“, *Věstník Patronátu mládeže* 4, č. 5 (1904): 1.

Pomocný patronát dam.⁷¹ Druhým zdrojem příjmů byly výtěžky z velkých kulturních akcí pořádaných v režii Patronátu.⁷² Vedle divadelních představení a tzv. živých obrazů vytvářených podle scénářů hraběte Halki-Ledóchowského a realizovaných umělci pražského Národního divadla každoročně probíhaly za účasti špiček české šlechty a tisíců lidí z lidových vrstev velké slavnosti v zahradách Chotkova paláce, ve Valdštejnské zahradě, na Žofínském ostrově nebo na Plodinové burze. Velké oblibě se těšily májové a vánoční slavnosti. Vyhledávané byly hudební slavnosti v Rudolfinu, poutě nebo slavnosti evokující určité umělecko-historické období (např. slavnost z doby biedermayerovské).⁷³ Třetím zdrojem příjmů byly finanční prostředky získané osobně hrabětem Halkou-Ledóchowským při jeho „spanilých jízdách“ Evropou. Každoročně vyjížděl na několik týdnů do zemí střední a západní Evropy (Německo, Švýcarsko, Belgie), kde navštěvoval šlechtické rodiny, informoval je o existenci a činnosti Patronátu mládeže a žádal o jeho finanční podporu.⁷⁴

Cesty po Evropě Zikmund Václav hrabě Halka-Ledóchowský spojoval s účastí na katolických sociálně zaměřených kongresech (např. 1903 Kolín n. R., Luzern, 1904 Vratislav), pořádal přednášky (např. 1903 Salzburg), seznamoval se s různými významnými osobnostmi, které získával pro morální i materiální podporu díla. Měl ambice rozšířit je postupně do celé Evropy. Velkou inspirací pro jeho práci byla v r. 1906 návštěva školy pro středověké křesťanské umění (Ecoles de St. Luc) založená baronem Jeanem Baptistem Bethunem (1821–1894), v níž viděl provedení myšlenky Patronátu mládeže do dokonalosti.⁷⁵

Prosperitu sociálního díla hraběte Halki-Ledóchowského podlomila první světová válka. Pro období po roce 1918 nemáme pro dokumentaci aktivit Patronátu mládeže žádné zdroje. Zdá se, že v nových společenských podmínkách první republiky do velké míry ztratil svůj původní účel a smysl. Víme však, že jeho tvůrce se nevzdal, připravil transformaci a věnoval mu pozornost také po roce 1932, kdy se vrátil do Prahy,

⁷¹ SHL, „Kronika“, *Věstník Patronátu mládeže* 5, č. 1 (1905): 1–2.

⁷² HALKA-LÉDOCHOWSKI, *Kniha mé životní pouti*, s. 168–173.

⁷³ „Kronika“, *Věstník Patronátu mládeže* 4, č. 9 (1904): 121–123.

⁷⁴ SHL, „Kronika“, *Věstník Patronátu mládeže* 5, č. 11 (1905): 1–2.

⁷⁵ SHL, „Kronika“, *Věstník Patronátu mládeže* 9, č. 4 (1909), nestr.; HALKA-LÉDOCHOWSKI, *Kniha mé životní pouti*, s. 157–174.

až do smrti v r. 1944.⁷⁶ Definitivní tečku za tímto projektem napsaly až poválečné poměry.

ZÁVĚR

Cílem našeho výzkumu bylo shromáždit a interpretovat fakta ze života a díla kněze, preláta Zikmunda Václava hraběte Halki-Ledóchowského, duchovního, jehož pastorační práce, církevní a veřejné aktivity jsou spojeny s českými zeměmi. Pokusili jsme se nalézt jeho místo v národních církevních dějinách konce 19. a první poloviny 20. století. Využili jsme k tomu informační základnu archivních a tištěných pramenů a literatury, jejíž dochovanost je sice malá, ale na druhé straně dostatečná k vytvoření plastického obrazu vzdělaného, velmi pracovitého, obětavého a kultivovaného kněze, který své dny naplnil službou Bohu i lidem. Celý jeho život byl zásadně ovlivněn prostředím katolické šlechty, v němž se narodil, v němž nacházel inspirace pro svou činnost a v němž se celý život pohyboval. Rodový původ však nebyl překážkou pro jeho práci a aktivity v převážně českém lidovém prostředí. Za školu, v níž upevnil a rozvinul základy víry a duchovního života, považoval Tovaryšstvo Ježíšovo; v něm plodně prožil 15 let svého života. S těžkým srdcem, hrdý na svou řádovou rodinu, ji opustil, aby se mohl cele věnovat svému sociálnímu dílu, starosti o katolickou výchovu, duchovní a tělesný růst mládeže pocházející ze sociálně slabých rodin. Strhujícím činem demonstroval dobový katolický přístup k řešení aktuální sociální otázky v moderní společnosti. Plným právem mu patří přední místo mezi křesťanskými sociály působícími v českém prostředí na přelomu 19. a 20. století. Patronát mládeže je dokladem šíření a dopadu inspirativních myšlenek předních evropských katolických sociálních myslitelů a organizátorů na české prostředí. Stranou pozornosti by však nemělo zůstat ani působení tohoto kněze v církevních strukturách. Připomeňme přes čtvrt století práce jako kanovníka na Moravě, v Kroměříži a Olomouci. Zanechal za sebou dnes sice časem zavátou, ale přesto zřetelnou stopu charakterního, sociálně citícího, osobně schopného a přívětivého kněze, jenž si i po letech zaslouží naši pozornost.

⁷⁶ M. K. (= Miloš KREJZA), „Ztráta české kultury. Za Zikmundem Halkou-Ledóchowskim,“ *Lidové listy*, 14. 1. 1944, s. 3; „Člen knížecí rodiny ukrajinské odchází z Olomouce,“ *Pozor*, 13. 3. 1931, s. 3.

On the Life and Work of Prelate Zikmund Václav Count Halka-Ledóchowski

Keywords: Count Zikmund Václav Halka-Ledóchowski; Catholic Peers; Social Work; Charity

Abstract: This study evaluates the life and work of Count Zikmund Václav Halka-Ledóchowski (1863–1944) in the context of his biographical background. This consisted of a prominent Catholic Polish noble lineage Lédochowski from the father's side and the Czech-Austrian noble line of Zessner-Spitzenberg from the mother's side. He left his hometown of Uherské Hradiště to studying at the theological institute of the Society of Jesus in Tirolean Innsbruck (1884–1887). After his ordination, he became a member of the Society of Jesus (1887–1902). He worked in Styrian Lavantalle, Bohosudov and Prague. He left the order in 1902 and became a canon, first in Kroměříž (1906–1908) and then in Olomouc (1908–1932). He then worked as a prelate and between the years 1930–1932 provost of the canonry. He was extremely active in various associations, press and charities at all of these stations. The life work of Count Halka-Ledóchowski involved the establishment and administration of the Auspice for the Young in Prague (1903–1944), a community which consisted of desperate young people and guys from poor families, based on the social work of Abbé Ségur, Don Bosco and Baron Bethun.

Prof. PhDr. PaedDr. Pavel Marek, Ph.D.
Katedra historie
Filozofická fakulta UP
Tř. Svobody 671/8
779 00 Olomouc
pavel.marek@upol.cz